

РОЗДІЛ VI. НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

УДК 811.11

О. Д. Безверха

ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ СЛІВ У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

У статті висвітлені основні типи порядку слів, що характерні для середньоанглійського простого речення XIV ст. Автор доводить, що особливості порядку слів тісно пов'язані з інформаційно-структурними чинниками та залежать від членування інформації на стару (дану) та нову.

Ключові слова: порядок слів, стара, нова інформація, топік, коментар, фокус, фон.

Постановка проблеми. Порядок слів у реченні тісно пов'язаний із природною логікою мислення людини. У сучасній генеративній парадигмі він є одним з чинників трансформацій, принципів і параметрів уродженої бази мовних знань. Розуміння процесів комунікативного синтаксису простого речення в середньоанглійський період є необхідним для аналізу сучасних проблем актуального членування речення на тему (топік) і рему (коментар), а отже, є важливим для широко практичного застосування у процесі викладання англійської мови, для теорії і практики перекладу тощо [4]. Існує безліч підходів лінгвістів до трактування залежності порядку слів в англійському простому реченні від тема-рематичного членування речення [7; 8]. Базовим для нашого дослідження є новітній інтерпретаційний підхід, який ґрунтується на Програмі мінімалізму Н.Хомського і передбачає виявлення та аналіз компонентів інформаційної структури за такими критеріями: а) стара :: нова інформація; б) топік :: коментар; в) фокус :: фон [5]. Об'єктом дослідження є особливості порядку слів у середньоанглійській мові на матеріалі творів Дж. Чосера. Предметом є інформаційно-структурні особливості порядку слів англійського простого речення XIV ст.

Мета статті – комплексне вивчення інформаційно-структурних факторів, які відповідають за той чи інший порядок слів у середньоанглійському простому реченні.

Виклад основного матеріалу. Із функціональним аспектом мовленнєво-мисленнєвої діяльності пов'язане актуальне членування речення, тобто розподіл речення за змістом на дві частини: предмет мовлення і те, що про нього говорять.

У кожному висловлюванні усного і писемного мовлення відображений рух думки від того, що вже відоме, назване мовцем або знаходиться перед очима співрозмовників, до того, що ще невідоме слухачеві. Думка мовця відштовхується від відомого і переходить до того, що мовець прагне про це відоме сказати. Таким чином, речення має дві змістові частини: одна з них називає предмет мовлення, інша позначає якусь нову інформацію про нього. Друга частина є головною. Вихідна частина висловлення (дане, відоме) називається темою, а та частина, яка щось стверджує про тему (нове), – ремою. Ці дві частини відповідно ще називають психологічним (логічним) суб'єктом і психологічним предикатом [6]. Тему і рему в генеративній лінгвістиці ототожнюють з поняттями топік та коментар.

Методика нашого дослідження полягає у встановленні інформаційних характеристик (стара/нова, топік/коментар, фокус/фон) окремих компонентів речення в залежності від типу порядку слів, що їх маркує [1].

На основі синтаксичного аналізу інформаційно-структурної варіативності було виявлено, що у пролозі до «Кентерберійських оповідей» переважають такі моделі побудови простого речення:

1) SVO – 121 речення; 2) OVS – 37 речень та OSV – 29 речень; 3) VSO – 12 речень; 4) SOV – 8 речень.

Для речень досліджуваних моделей характерними були такі види структурної побудови:

1. *cviSVO*, де *c* (conjunction) – з'єднуюча частка, *vi* (auxiliary or modal verbs) – функціональні елементи (допоміжні та модальні дієслова), які не мають лексичного навантаження та мають структурне значення граматичного показника:

Wel koude she carie a morsel and wel kepe – With so much care the food could she keep.

Під час аналізу цих структур ми виявили залежність розташування модального дієслова «*koude*» від частки «*wel*». Допоміжний функціональний елемент розташований у препозиції до суб'єкта (агента) та дії речення [2]. Слова, які відносяться до розряду часток, не є повноцінними членами речення. Вони служать для вираження особливих додаткових відтінків значення окремих членів речення або для їх посилення. Вживання частки в препозиції до означуваного члена речення предикативно виділяє модальне дієслово «*koude*» і посилює значення можливості, здатності діяча виконувати певну дію.

2. *x2SVO* або *x2viSVO*, де *x2* виступає обставиною способу дії:
Ful weel she soong the service dyvyne – Full well she sang the services divine.

3. *x1SVO*, *xiv1SVO* та *x1VS*, у яких *x1* виступає обставиною місця та часу:

In Gernade at the seege eek hadde he be – In Gernade at the seege eek hadde he be.

Мовні факти свідчать, що в тих випадках, коли необхідно предикативно виділити окремо другорядний член і присудок, здійснюється відмежування другорядного члена від присудка шляхом винесення його в препозицію основного складу речення. У таких структурах простих оповідних речень другорядні члени в початковій позиції отримують найбільшу ступінь комунікативного динамізму.

За способом предикативного виділення прямого або непрямого додатків шляхом їх розташування на початку висловлювання прості речення можна охарактеризувати як речення другої інстанції (за термінологією Д. Болінджера). Ці речення, на думку Я. Фібраса, містять контрастне слово, тобто слово або групу слів з контрастним наголосом, яке використовується для вираження фокусної предикеми, для створення речення другої інстанції, коли співрозмовник не зрозумів вихідне положення або отримав недостатню інформацію з речення першої інстанції. Прості речення першої інстанції мають, як правило, об'єктивний, прямий порядок слів. З точки зору комунікативної перспективи речення, контрастне слово складає «власне рему, а всі інші елементи висловлювання утворюють розширення теми» [2]. Наприклад, нова інформація в обох прикладах була введена шляхом інверсії прямого додатку:

Housbondes at chirche dore she hadde five – Five churched husbands she has.

Наведений приклад можна умовно зобразити формулою **O+x2+SVo1**. Для акцентування уваги читача на кількості чоловіків, яких мала Батська ткаля, автор застосовує обрамлену конструкцію шляхом роз'єднання прямого додатка, ускладненого обставиною місця. Фокус у простому реченні введений прямим додатком, розділеним на 2 частини, які розташовані у початковій та фінальній позиціях простого речення, тобто у реченні відстежується дистантний порядок слів, при якому частини окремого компонента актуального членування (частини теми чи частини реми) відокремлені одна від одної іншим компонентом актуального членування – рема-тема-тема-рема.

Непрямий додаток розміщений на абсолютному початку речення, а не в постпозиції до слова, що ним керує. Незважаючи на таке своє нетипове розташування, він не порушує логіку викладу, а навпаки, подібне розміщення другорядних компонентів є найбільш ефективним для сприйняття з метою передачі нової інформації [3]:

Me thynketh it acordaunt to resoun – It seems to me accordant with reason.

Структура цього речення *OIVS(formal)O2* не властива синтаксису сучасної англійської мови, але у середньоанглійський період подібні конструкції з непрямим додатком у препозиції були широко вживаними [8]. Особливо характерним це явище стало для непрямих додатків з прийменником на початку речення, які потребували присудка у постпозиції.

Висновки. На основі аналізу моделей простих речень у авторському пролозі до «Кентерберійських оповідей» Джефрі Чосера ми виявили, що домінантною структурою залишається SVO, але простежується інтенсивний розвиток моделей OVS, OSV, VSX та SOV. Це явище пояснюється потребою у нетиповому введенні у речення нової інформації (реми/фокусу) з метою привертання уваги читача.

Список використаної літератури

1. Андрущенко О. Ю. Інформаційно-структурні чинники варіативності порядку слів у давньоанглійському простому реченні [подана до друку] / О. Ю. Андрущенко. – Кіровоград, 2013.
2. Ившин В. Д. Синтаксис речи современного английского языка (Смысловое чтение предложения) / В.Д.Ившин. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 320 с.
3. Иванова И. П., Чахоян Л. П. История английского языка : [Учебник. Хрестоматия. Словарь]. – СПб. : Издательство «Лань», 2011. – 512 с.
4. Bean M. The Development of Word Order Patterns in Old English. – Beckenham : Croom Helm Ltd, 1983. – 150 p.
5. Chomsky N. The Minimalist Program. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1995. – 420 p.
6. Greenberg J. Language Universals. – Berlin : Walter de Gruyter, 2005. – 89 p.
7. Rizzi, L. The Fine Structure of the Left Periphery // Elements of Grammar. – Dordrecht : Kluwer, 1997. – P. 281–337.
8. Speyer A. Topicalization and Stress Clash Avoidance in the History of English. – Berlin : Walter de Gruyter, 2010. – 286 p.

Александра Безверхая. Особенности порядка слов в среднеанглийском простом предложении.

В статье освещены основные типы порядка слов, характерные для среднеанглийского простого предложения XIV в. Доказывается, что особенности порядка слов тесно связаны с информационно-структурными факторами и зависят от распределения информации на старую (данную) и новую.

Ключевые слова: *порядок слов, старая, новая информация, топик, комментарий, фокус, фон.*

Oleksandra Bezverkha. Word Order Peculiarities in Middle English Simple Sentence.

The article highlights the main word order types, characteristic of Middle English simple sentence of XIV cen. The author proves that word order peculiarities are closely connected with information-structural factors and depend on information distribution into old (given) and new.

Key-words: *word order, old, new information, topic, comment, focus, background.*

УДК 811.11

Л. О. Вижак

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НУЛЬОВИХ СУБ'ЄКТІВ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджено категорію суб'єкта, проаналізовано особливості порядку слів у давньоанглійській мові та явище еліпсису; виявлено нульові суб'єкти-займенники в давньоанглійській мові у пам'ятці англосаксонського героїчного епосу "Beowulf".

Ключові слова: *еліптичні речення в давньоанглійській мові, категорія суб'єкта, еліпсис, нульовий суб'єкт, опущення суб'єкта-займенника в давньоанглійській мові.*

Постановка проблеми. Нульовими суб'єктами вважають еліптовані суб'єкти в мовній конструкції. Суб'єкт – предмет, тобто вираження предмета думки. Еліпсис – це опущення в тексті мовної одиниці, яку мовець має на увазі, структурна «неповнота» синтаксичної конструкції.

Еліпсис того чи іншого суб'єкта в давньоанглійській мові відбувається за умови наявності певних характеристик інформації, яку він в собі несе. Якщо це інформація, яка вже відома з попереднього контексту, то суб'єкт еліптується. Не останню роль у цьому процесі відіграє порядок слів у давньоанглійській мові, який прийнято вважати відносно вільним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку лінгвістики значна увага приділяється проблемам взаємодії мови та свідомості людини. Центральною категорією, яка експлікує у лінгвістиці взаємозв'язок між мовою та мовленням, є категорія суб'єкта в усій сукупності його семантичних, синтаксичних, логічних та комунікативних параметрів. Протягом останніх років активно розробляються питання впливу суб'єкта мовлення на інтерпретацію світу адресатів промови. Попри наявність теоретичних засад, закладених у дослідженнях з проблеми еліпсиса суб'єктів-займенників в давньоанглійській мові (у площині питомої ваги інформації, яку він у собі несе), виникає необхідність на практиці відстежити економію мовних